

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

ZAMONAVIY ARAB DIPLOMATIK DISKURSINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI VA TERMINOLOGIK ASOSLARI

Hikmatova Bunisa Tal'at qizi

Oriental universiteti Filologiya va tillarni o'qitish (arab tili)

ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi

tel: +998941474477

e-mail: khikmatovabunisa@gmail.com

Annotatsiya. *Global siyosiy jarayonlarning murakkablashuvi va xalqaro munosabatlarda arab dunyosining strategik mavqeyi ortishi natijasida arab diplomatik tili o'ziga xos avtonom terminologik tizimga ega bo'lgan murakkab lingvistik hodisaga aylandi. Bugungi kunda arab diplomatik diskursi nafaqat klassik arab tili qoidaloriga, balki xalqaro diplomatik standartlar va milliy lingvomadaniy kodlarning sinteziga tayanmoqda. Tadqiqotda diplomatik matnlarda qo'llaniladigan terminlarning salmoqli qismi neologizmlar va kalka usulida o'zlashgan birliklar ekanligi, ularning semantik transformatsiyasi esa siyosiy muloqotning samaradorligini belgilovchi asosiy omil ekanligi dalillanadi. Maqolada arab diplomatik nutqidagi evfemizmlarning pragmatik funksiyasi hamda terminologik asoslarning barqarorlashuv jarayonlari zamonaviy rasmiy hujjatlar tahlili orqali ochib beriladi.*

Kalit so'zlar: *arab diplomatik diskursi, terminologik tizim, lingvistik pragmatika, siyosiy evfemizm, leksik neologizm, lingvomadaniy aspekt, rasmiy-idoraviy uslub, diplomatik klishe.*

KIRISH

Global siyosiy jarayonlarning murakkablashuvi va Yaqin Sharq mintaqasining jahon geosiyosatidagi strategik mavqeyi ortishi xalqaro munosabatlarda arab tilining rolini tubdan o'zgartirdi. Bugungi kunda arab tili nafaqat BMTning rasmiy tillaridan biri, balki ko'p qirrali diplomatik munosabatlarni tartibga soluvchi qudratli lingvistik vositadir.

Zamonaviy arab diplomatik diskursi (ZADD) klassik arab tili (Fusha) an'analari, g'arb diplomatiyasi andozalari va milliy-madaniy kodlarning murakkab sintezidan iborat bo'lgan avtonom (mustaqil) tizimni tashkil etadi. Diplomantik muloqotda til shunchaki axborot uzatish vositasi emas, balki siyosiy maqsadlarga erishish, mojarolarni yumshatish va strategik hamkorlikni mustahkamlashning asosiy qurolidir⁵¹. Ushbu maqolada zamonaviy arab diplomatik nutqining lingvistik o'ziga xosligi, terminologik bazasining shakllanish usullari va pragmatik xususiyatlari tahlil qilinadi.

Arab diplomatik diskursining terminologik tizimi va neologizmlar ZADDning leksik asosini xalqaro huquq, siyosat va diplomatiya sohalariga oid qat'iy barqarorlashgan terminologik tizim tashkil etadi. Global o'zgarishlar arab tili leksikasiga yangi tushunchalarni

⁵¹ Holes, Clive. (2004). Modern Arabic: Structures, Functions, and Varieties.

olib kirdi. Bu jarayonda leksik neologizmlar va kalka (soʻzma-soʻz tarjima) usulida oʻzlashgan birliklar markaziy oʻrinni egallaydi.

Arab diplomatik tilida terminlar asosan quyidagi uchta usul orqali shakllanmoqda: Ishtiqoq (Morfologik hosila): Arab tilining ichki imkoniyatlari (ildiz tizimi) asosida yangi soʻz yasash. Masalan, “ilm al-biʼa” (ekologiya), “tatbi” (munosabatlarni normallashtirish / normalization).

Kalka (Semantik nusxalash): Gʻarb tillaridagi diplomatik terminlarni soʻzma-soʻz arabchaga agʻdarish. Masalan, ingliz tilidagi “Cold War⁵²” atamasi arabchaga الباردة الحرب (al-harb al-bārīda), “Roadmap” esa الطريق خارطة (khāritat at-tarīq) koʻrinishida toʻgʻridan-toʻgʻri koʻchgan.

Terminologik moslashuv (Semantik transformatsiya): Klassik tildagi soʻzlarga yangi siyosiy maʼno yuklash. Masalan, klassik arab tilida "sulh" yoki "bitim" maʼnosini bergan soʻzlar bugungi kunda “muʼāhada” (shartnoma), “ittifāqiyya” (konvensiya) kabi xalqaro huquqiy maqomga ega boʻlgan qatʼiy terminlarga aylandi.

Diplomatik klishealar va rasmiy-idoraviy uslub: Diplomatik matnlarning muhim belgisi ularning standartlashgani va diplomatik klishealar (tayyor qolip iboralar) bilan toʻyinganligidir. Arab rasmiy-idoraviy uslubida bu qoliplar nutqqa olijanoblik va qatʼiy rasmiylik baxsh etadi.

Zamonaviy arab diplomatik hujjatlarida (bayanotlar, paktlar, rasmiy maktublar) quyidagi klishealar tez-tez qoʻllaniladi:

النظر وجهات تبادل (Tabādul wjihāt an-nazar) – Fikr almashish.

العميق قلقه عن أعرب (Aʼraba ʼan qalalihi al-ʼamīq) – Chuqur xavotir bildirish.

الحثيثة الجهود بذل (Bazl al-juhūd al-hathītha) – Faol saʼy-harakatlarni amalga oshirish⁵³.

Ushbu qoliplar muloqot subyektlari oʻrtasidagi masofani saqlash va jarayonning huquqiy xarakterini koʻrsatish uchun xizmat qiladi.

Siyosiy evfemizmlar va lingvistik pragmatika Diplomatiyada keskinlikni yumshatish va toʻgʻridan-toʻgʻri toʻqnashuvlardan qochish uchun siyosiy evfemizmlar (qoʻpol soʻz oʻrniga yumshoqroq soʻz qoʻllash) faol ishlatiladi. Bu jarayon lingvistik pragmatika (tilning nutqiy vaziyatga moslashishi) qonuniyatlariga boʻysunadi. Arab diplomatik diskursida konfliktli vaziyatlarni tavsiflash uchun quyidagicha evfemik transformatsiyalar kuzatiladi:

Diplomatik evfemizm (Arab tilida) Oʻzbekcha maʼnosi Urush / Toʻqnashuv عسكرية عمليات (ʼAmaliyyāt ʼaskariyya) Harbiy operatsiyalar Inqiroz / Muammo الاستقرار عدم (ʼAdam al-istiqrār) Barqarorsizlik Siyosiy bosim / Sanksiya تقييدية تدابير (Tadābīr taqyīdiyya) Cheklovchi choralar Magʻlubiyat / Chekinish التوضع إعادة (Iʼādat at-tamawduʼ) Pozitsiyani qayta koʻrib chiqish⁵⁴. Bunday leksik birliklar muloqot davomida "eshiklarni ochiq qoldirish" va diplomatik manevrlar qilish imkonini beradi. Lingvomadaniy aspekt va milliy kodlar

⁵² Badawi, El-Said. (2006). Modern Standard Arabic in the Media.

⁵³ Holes, Clive. (2004). Modern Arabic: Structures, Functions, and Varieties.

⁵⁴ Ayatollahi, M. (2018). Political and Diplomatic Discourse in Arabic.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Zamonaviy arab diplomatik nutqi qanchalik globalashgan bo'lmasin, unda baribir arab-islom madaniyatining lingvomadaniy kodlari yaqqol sezilib turadi. G'arb diplomatik diskursidan farqli o'laroq, arab diplomatik matnlarida hissiy-ekspressivlik, ritorik ritorika va mehmondo'stlik, birodarlik tushunchalarining leksik ifodasi kuchli. Masalan, ikki tomonlama munosabatlar tahlil qilinganda, odatda oddiygina "hamkorlik" so'zi bilan cheklanilmasdan, الأخوية العلاقات (al-'alāqāt al-akhawīyya – birodarlik aloqalari) iborasi ishlatiladi⁵⁵. Shuningdek, rasmiy bayonotlarning muqaddima qismida an'anaviy ilohiy konnotatsiyalar yoki yuksak ritorik elementlarning saqlanib qolishi ham arab dunyosining o'ziga xos lingvomadaniy qadriyatlaridan dalolat beradi.

XULOSA

Zamonaviy arab diplomatik diskursi o'zining dinamikligi va moslanuvchanligi bilan ajralib turuvchi murakkab lingvistik tizimdir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ushbu diskurs xalqaro standartlarga integratsiyalashgan holda, o'zining milliy-madaniy asosi va Fusha tilining semantik boyligini saqlab qolmoqda.

ZADD leksikasidagi neologizmlar va kalkalar dunyodagi siyosiy o'zgarishlarga tezkor reaksiyani ta'minlasa, siyosiy evfemizmlar va diplomatik klishelar pragmatik jihatdan muloqot xavfsizligi va samaradorligini kafolatlaydi. Ushbu sohani chuqurroq o'rganish nafaqat arabshunoslik tilshunosligini, balki zamonaviy siyosiy lingvistika va xalqaro munosabatlar nazariyasini ham yangi empirik materiallar bilan boyitadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Badawi, El-Said. (2006). Modern Standard Arabic in the Media.
2. Holes, Clive. (2004). Modern Arabic: Structures, Functions, and Varieties.
3. Ayatollahi, M. (2018). Political and Diplomatic Discourse in Arabic.

⁵⁵ Ayatollahi, M. (2018). Political and Diplomatic Discourse in Arabic.

